

Тема 3. Експертиза і консультування у структурі професійної діяльності фахівця у галузі освіти

Лектор: Олена Хаустова, к.п.н., доцент,
доцент кафедри педагогіки і психології
освітньої діяльності ЗНУ

План

Освіта як об'єкт експертизи.

Експертиза та консультування в освіті як вид професійної діяльності.

Особливості наукової та гуманітарної експертизи.

Процес консультування.

Етапи консультування.

Особистісно орієнтоване консультування в освіті.

Психологічне консультування в освіті.

Управлінське консультування.

Консультування керівників освітніх установ.

Експерт у галузі освіти як фахівець у галузі освіти.

Освіта як об'єкт експертизи

Можемо простежити тенденцію зміни визначення поняття «освіта» від вузького до широкого, навівши визначення поняття «освіта». Тож освіта – це (Сисоєва С. О., 2012):

- нормований процес, спрямований на трансляцію наступним поколінням соціально-значущого й культурно-історичного досвіду та забезпечення наступності поколінь (за В. С. Ледньовим);
- процес й результат засвоєння особистістю певної системи наук, знань, практичних умінь й навичок (за С. У. Гончаренком);
- цілеспрямований процес виховання і навчання в інтересах людини, суспільства й держави (із Закону України «Про освіту»).

Сьогодні розуміння змісту поняття «освіта» є більш широким.

Освіта розглядається як: «цінність (державна, суспільна, особистісна);

система різноманітних навчальних закладів і освітніх установ; особливий процес;

різноманітний результат; соціокультурний феномен;

соціальний інститут, що впливає на стан свідомості суспільства»

Освіта як об'єкт експертизи

В якості об'єкта експертизи О. Суханова розглядає організаційні зміни в освітній установі, а також взаємозв'язок організаційних змін з вмістом і якістю інновації. При цьому під організаційними змінами розуміються наступні (Суханова Е. А., 2007, с. 64):

зміни організаційної структури (поява нових позицій, підрозділів, зміна зв'язків між ними);

зміни організаційних процесів (зміни схеми комунікації і координації, розподіл повноважень, ланцюжок прийняття управлінських рішень, процедури формалізації).

Освіта як об'єкт експертизи

При оцінці управління наданням інноваційних освітніх послуг необхідно використовувати такі експертні підстави, як наявність у процесі розробки та реалізації послуги наступних параметрів (Волкова Ж. В., 2007, с.150):

- визначення зовнішніх викликів, стимулів, які обумовлюють необхідність «споживання» і освоєння інноваційних освітніх послуг;
- демонстрація моделей використання інноваційних освітніх послуг;
- проектування проб використання інноваційних освітніх послуг у своїй практиці;
- реконструкція отриманого досвіду використання інноваційних освітніх послуг у своїй практиці;
- супровід введення інноваційних освітніх послуг в свою практику.

Експертиза та консультування

Педагогічне консультування – це надання кваліфікованим фахівцем (консультантом) у галузі освіти консультаційної послуги керівникам і педагогічним працівникам закладів і установ освіти, різним релевантним групам населення із питань професійної педагогічної діяльності та розвитку, інформаційної підтримки, допомоги, виявлення й аналізу професійних або педагогічних проблем і розроблення рекомендацій для їх вирішення, а також сприяння реалізації цих рекомендацій.

Експертиза та консультація

експертно-консультаційна функція (надання допомоги педагогічним, науково-педагогічним працівникам, іншим фахівцям системи освіти з проблем проектування й організації освітнього процесу, аналізу об'єктів і суб'єктів освіти з метою вироблення рекомендацій, формулювання альтернатив прийняття управлінських рішень, організація рефлексії діяльності з питань розвитку системи освіти);

Дослідницька функція (консультування в галузі науки, проектування);

організаційно-управлінська функція(консультування в галузі освіти, модернізація освітнього процесу)

Експерт-консультант

Під час професійної діяльності експерта-консультанта в таких видах діяльності :

Інформаційно-аналітичній (збір, аналіз і синтез інформації про фактори зовнішнього і внутрішнього середовища об'єкта консультаційної діяльності; інформації про стратегію і вектори розвитку процесів модернізації освіти, аналіз і оцінка ефективності можливих рішень і альтернатив, проектів, результатів діяльності різних суб'єктів);

Дослідницькій (критичний аналіз проблемної ситуації, виявлення суперечностей, симптомів, проблем; постановка проблем, побудова «дерева проблем» і визначення пріоритетів у їх вирішенні; оцінка альтернатив; розроблення рекомендацій та прийняття оптимальних рішень, адекватних конкретній проблемній ситуації);

Експерт-консультант

Під час професійної діяльності експерта-консультанта в таких видах діяльності :

Проектувальній діяльності (цілепокладання тактичне (ситуаційне) і стратегічне; проектування процесів розвитку освіти; розроблення проєктів, програм і планів діяльності; конкретних рекомендацій і технологічних карт діяльності);

Організаційно-управлінській (участь у розробленні й реалізації корпоративної та конкурентної стратегії організації, комп-лексу заходів операційного характеру відповідно до стратегії організації, а також функціональних стратегій інформаційної, економічної, кадрової, управління проектами на фазі їх планування і підготовки; координація діяльності протягом проекту, відповідальність за завершення проєкту);

Науково-педагогічній (андрагогічна) (проектування і організація різних навчальних, розвиваючих і діагностичних заходів, спрямованих на виявлення та усвідомлення актуальних проблем розвитку освіти; пошук ідей; оцінка власних можливостей і обмежень; побудова проєктів можливих змін, експертиза результатів).

Ролі експертів у галузі освіти

експертів,
консультантів,
аналітиків,
розробників

Наукова експертиза

У сфері освіти виділяють такі напрями наукової експертизи :

- 1) освітніх проєктів, що здійснюються під егідою ЮНЕСКО, ЮНІСЕФ;
- 2) регіональних (європейських, азійських тощо) та національних освітніх проєктів;
- 3) тенденцій розвитку або змін змісту освіти;
- 4) освітніх реформ на різних рівнях освітніх систем;
- 5) окремих програм, направлених на вирішення освітніх проблем;

- 6) закладів освіти й центрів неформальної та інформальної освіти;
- 7) підручників, посібників, методичних матеріалів тощо;
- 8) систем оцінювання знання;
- 9) психічного та фізичного здоров'я учнів;
- 10) підготовки кадрів (у тому числі експертів) для освітньої сфери;
- 11) освітніх ресурсів, інтернет-ресурсів та підручників.

Гуманітарна експертиза (С.Л.Братченко)

Основне її трактування пов'язане з тим, що повноцінне вивчення освітнього середовища здійснюється за базовими, первинними - гуманітарними, загальнолюдськими критеріями, які в кожному окремому випадку повинні доповнюватися частковими, вторинними показниками: рівнем знань і вмінь, рівнем розвитку окремих психічних функцій тощо. Власне, доповнюватись, а не підмінюватись.

Гуманітарна експертиза передбачає не тільки залучення компетентних та авторитетних осіб, а й використання статистичних даних і точних діагностичних методик. При організації експертизи в першу чергу увага приділяється організації діалогу та дотримання етики. Гуманітарна експертиза не визнає абсолютної однозначності оцінок і категоричності висновків.

Гуманітарна експертиза (С.Л.Братченко)

Серед основних функцій гуманітарної експертизи проекту виділяють такі:

пояснююча - допомога учасникам проекту та всім, хто має до цього відношення, у розумінні ситуації та процесів;

захисна - відстоювання прав та інтересів особистості відповідно до ключових гуманітарних критеріїв, вимог психогігієни, охорони здоров'я тощо;

розвивальна - виявлення можливостей та потенціалу розвитку даного проекту, а також отримання цінних "уроків" для розробки інших проектів;

оціночна - банальна і, можливо, не дуже приємна, проте необхідна функція експертизи;

легалізуюча - обґрунтоване визнання проекту, його підтримки та подальше розповсюдження.

Науково-педагогічна експертиза

Сутність науково-педагогічної експертизи розкривають три значення:

розгляд, дослідження педагогічних явищ, процесів, проблем, результатів педагогічної діяльності, а також прогнозування розвитку системи освіти, експертна оцінка альтернативних рішень і визначення найкращих варіантів організації освітнього процесу з метою поліпшення якості та відновлення змісту освіти, надання консультативної допомоги авторам і колективам освітніх закладів;

комплекс науково-дослідних процедур, спрямованих на одержання від експертів інформації, її аналіз та узагальнення з метою прийняття компетентних рішень у царині управління закладами освіти;

показник професійної компетентності педагогічного колективу.

Види консалтингу в освіті

1

Процесне консультування

Консультант безпосередньо працює з працівниками та керівником компанії чи організації над оптимізацією процесів, щоб команда досягла поставлених цілей.

2

Експертне консультування

Консультант розробляє рішення та поради щодо діяльності компанії чи організації винятково на основі отриманих даних та власної експертизи.

3

Навчальне консультування

Роль консультанта зводиться до надання клієнту необхідної теоретичної або (та) практичної інформації у формі семінарів, лекцій, тренінгів, методичних посібників.

Процес та етапи консультування

Підготовка до консультування

Діагностика причин вивлення проблем

Розробка плану консультаційних заходів

Виконання плану заходів

Оцінка результату консультування

Процес та етапи консультування

1

Встановлення контакту, створення комфортного середовища

2

Збирання інформації та визначення проблеми педагога у контексті його професійної ситуації

3

Визначення способів розв'язання проблеми

4

Планування та обговорення можливих варіантів дій у цій ситуації

5

Узагальнення

Консультаційні пропозиції

Зміст консультаційних пропозицій традиційно має бути структурований за наступними розділами, які містять таку інформацію:

- Назву проблеми.
- Стислий план вирішення проблеми.
- Досвід консультантів у вирішенні проблеми аналогічного масштабу.
- Визначення ролей та повноважень консультантів і персоналу клієнтської фірми згідно з обраною моделлю консультування.
- Систему контролю виконання запланованих робіт.
- Попередню оцінку вартості консультування та організацію здійснення оплати.

Особистісно орієнтоване консультування

Особистісно орієнтоване консультування покликане допомогти педагогу/ керівнику закладу освіти у його особистісному зростанні, завдяки якому він сам вирішує власні професійні проблеми.

Особистісно орієнтоване консультування

Принципи консультування в межах особистісно орієнтованого підходу є:

- 1) віра в конструктивну і творчу мудрість людини;
- 2) повага до людини та підтримка її прагнення до особистісної самореалізації й досконалості;
- 3) переконаність в соціально-особистісній природі засобів, спроможних актуалізувати конструктивний особистісний потенціал людини в процесах міжособистісного спілкування;
- 4) для особистісного розвитку і особистісної змінюваності ЛЮДИНИ необхідні й достатні три умови міжособистісного спілкування, такі як безумовне позитивне прийняття іншими, активне емпатійне слухання та конгруентне самовираження в спілкуванні.

Особистісно орієнтоване консультування

- 1) кожна особистість є безумовною цінністю і заслуговує на шанобливе ставлення до неї, яке ґрунтується на визнанні її гідності, особистісних чеснот та індивідуальних відмінностей;
- 2) кожна особистість спроможна бути відповідальною за себе і власне життя;
- 3) кожна особистість має право обирати цінності й цілі та самостійно приймати рішення;
- 4) кожна особистість варто розглядати як "повноцінно функціонуючу", яка постійно перебуває у цілеспрямованому русі вперед до обраної мети;
- 5) кожній особистості притаманна певна суб'єктивна реальність, яка є істинною лише для неї і не має сенсу доводити правильність чи неправильність, адекватність чи неадекватність цієї реальності;
- 6) процес саморозвитку особистості буде проходити у позитивному, життєстверджувальному напрямку за умови шанобливого ставлення до неї з боку оточуючих.

Психологічне консультування в галузі освіти

Основні запити в сфері психолого-педагогічного консультування

Консультування педагогів щодо професійного зростання, подолання професійних криз, емоційного вигорання, комунікативних проблем, розвитку організаторських здібностей

Консультування батьків та педагогів щодо взаємодії з дітьми різного віку

Консультування з розвитку здібностей школярів

Консультування з проблем шкільної адаптації та успішності

Консультування з проблем профілактики дитячої злочинності, наркоманії та алкоголізму

Консультування з питань інклюзивної освіти, організації безпечного освітнього середовища тощо

Управлінське консультування

Управлінське консультування – професійна діяльність, яка полягає у наданні незалежних і об'єктивних порад та технічної допомоги кваліфікованими спеціалістами закладам освіти з метою сприяння останнім у визначенні та дослідженні управлінських проблем, пошуку їх оптимальних рішень, методології впровадження рекомендацій.

Управлінське консультування

Управлінське консультування –консультативна діяльність щодо надання допомоги керівникам в галузі освіти у виявленні, аналізі та розв'язанні управлінських проблем, а також в досягненні стійкого успіху діяльності закладу освіти.

Управлінське консультування дозволяє:

- ідентифікувати та аналізувати управлінські проблеми і можливості;
- пропонувати альтернативні варіанти вирішення цих проблем;
- надавати допомогу в реалізації рекомендацій та впровадженні конструктивних змін, що визнані доцільними.

Консультування керівників закладів освіти

Консалтинг – допомога керівникам закладів освіти у самостійному вирішенні комплексу управлінських проблем, для прискорення усвідомлення сутності інноваційних освітніх ідей, перспективного педагогічного досвіду та впровадження їх у практику освітньої діяльності.

Консультування керівників закладів освіти

Управлінське консультування обумовлюється закономірностями розвитку управління соціальними системами і містить вивчення їх інтелектуального потенціалу, матеріально-технічного ресурсу, науково-інформаційного механізму діяльності (принципи, мета, мотиви, методи тощо), функціональної структури (організаційні форми, функції) та процесу (організація, планування, контроль, прийняття управлінського рішення).

Експерт у галузі освіти як фахівець у галузі освіти

Загальні вимоги, які висуваються до професійної компетентності експерта у галузі освіти, на 5 умовних груп (Иванов Д.А., 2008):

1. Особисті якості експерта: особистісна зрілість; порядність, моральна зрілість; креативність та евристичність, готовність до нових відкриттів і роботи в нових для себе ситуаціях; толерантність; здатність до децентрації, до бачення ситуації з різних точок зору; спостережливість; інтуїція, «чуття» гуманітарних проблем; тактовність, делікатність; незалежність, принциповість, здатність не піддаватись тиску інших людей і груп.

Експерт у галузі освіти як фахівець у галузі освіти

2. Комунікативна компетентність:

повага та уважність до співрозмовника;

здатність налагоджувати контакти; здатність слухати і чути;

емпатія; мистецтво допомогти співрозмовнику висловити свою думку;

здатність адекватно виражати власну позицію;

комунікативна гнучкість і конструктивність; здатність працювати «в команді».

3. Методологічна та методична грамотність: знання методології експертування; розуміння специфіки гуманітарної парадигми; володіння основними методами гуманітарного пізнання, готовність до їх адекватного застосування; здатність обирати, модифікувати і розвивати методи дослідження з врахуванням конкретних задач та умов експертизи.

Експерт у галузі освіти як фахівець у галузі освіти

4. Професійна підготовка експерта: відповідна фахова освіта; знання актуальної педагогічної реальності, основних сучасних підходів, тенденцій, інновацій у сфері освіти; психологічна грамотність; знання основних підходів до експертизи в освіті і практики їх застосування; знання правових основ проведення експертизи в освіті.

5. Практичний досвід: досвід роботи у сфері освіти, досвід проведення реальних психолого-педагогічних досліджень, застосування гуманітарних методів; досвід участі в експертизах гуманітарної сфери.

Завдання 1 для практичного заняття 3: підготувати доповідь на 1 із тем на вибір:

- Освіта як об'єкт експертизи.
- Експертиза та консультування в освіті як вид професійної діяльності.
- Особливості наукової та гуманітарної експертизи.
- Процес консультування.
- Етапи консультування.
- Особистісно орієнтоване консультування в освіті.
- Психологічне консультування в освіті.
- Управлінське консультування.
- Консультування керівників освітніх установ.
- Експерт у галузі освіти як фахівець у галузі освіти.